

Inhoud

DEEL EEN. HOE HET BEGON

Riviercowboys 9	Intermezzo I
Corona 12	Over de aard van Suriname 40
Overmoed 15	George Floyd 43
Vallen 20	Kentering 46
Opstaan I 30	Opstaan II 49

DEEL TWEE. NAAR DE KUST

Voorland 55	De danser 86
Verlaten 59	Intermezzo II
Stille helden 69	Een dode held
Wisi 78	Je suis un Boni 90
Spookverhalen 81	Laag water 95

DEEL DRIE. NAAR HET ZUIDEN

Roofkunst 105	Piranha 167
Intermezzo III	Intermezzo VI
Frits de Gids 112	Wind, water, vuur 173
Ontsnapping 122	Bouterseland 176
Prinses Irene 129	Draken 180
Intermezzo IV	Toevlugt 182
Vrouwenverhaal 135	Cordon sanitaire 191
Rambo 140	Inheemsensland 195
De wilde streek 145	Yorkafowru 204
Intermezzo V	De morgenster 205
Broos 151	Naar huis 210
Noodweer 157	

SLOT

Verklarende woordenlijst 219

Deel een

Hoe het begon

Riviercowboys

De boot waarmee we op zoek zouden gaan naar een oude versie van onszelf was een houten garnalenboot. Het type dat je veel zag in het kustgebied van Suriname en langs de met mangrovebos omzoomde Commewijnerivier. Hij was tien meter lang en anderhalve meter breed en met de hand gemaakt. vissers voeren ermee naar de kilometersbrede monding, daar waar de Atlantische Oceaan zich in zijn volle breedte uitstrekte. Met mijn ogen tot spleetjes geknepen tegen de felle zon meende ik aan de flauwe bolling van het water te kunnen zien dat de aarde rond was. De vissers bonden hun schuiten aan lange stokken die schuin uit het water staken. Ze gooiden hun netten uit en wachtten af. Urenlang.

Wij hadden geen tijd om rustig af te wachten. De andere helft van wij is Sirano, de man met wie ik ruim vijftwintig jaar mijn leven in dit land deel. Ik was er om hem gebleven en vanwege de mogelijkheden en kansen die Suriname ons bood en waarvan ik in Nederland niet had durven dromen. Suriname is mijn muze, en daarvandaan heb ik al mijn boeken de wereld in geslingerd: hoor, lees, zie! Maar nu ons vindergeluk op leek te raken en het noodlot aan de deur klopte in de vorm van corona, was niets meer vanzelfsprekend.

We waren destijds cowboys geweest, riviercowboys, het water was ons leven. Sirano was na zijn studie aan een Nederlandse kunstacademie naar zijn geboorteland teruggekeerd. Met veel bravoure had hij een eenmanszaak opgericht: Wild-coast Expeditions. Het hart van het bedrijf bestond uit een vissersschuit, tweemaal zo lang als het scheepje waarmee we nu op pad zouden gaan. De schuit had een dak en daaronder een aantal zitbanken en een provisorisch toilet. Aan de buitenkant had hij kleurrijke mangrovebomen geschilderd, de oranje wortels leken op de tentakels van een octopus. Hij doopte de boot

Bosrokoman, naar een vis die zich bij gevaar kogelrond kan maken en erg giftig is: oppassen geblazen! Onmisbaar ander bedrijfsmateriaal was de telefoon, die bij Sirano rinkelde als er een toerist belde om een tripje te boeken. Suriname was onbekend en afgezien van familiebezoekers reisden er maar weinig mensen naartoe. Onder die omstandigheden had ik hem leren kennen, toen ik tijdens een bezoek aan het geboorteland van mijn vader mee ging varen. Op de Bosrokoman snoof ik de lauwe geur op van het bruingroene water en toen we door dichtbegroeid oevergewas aan land gingen, voelde ik de vochtige lucht op mijn huid.

Ik zag Sirano voor het eerst op de televisie toen ik in Nederland woonde en al zappend was gestuit op een lokale zender, bij een reportage uit Suriname. Sirano en een journaliste zaten in een overhuifd bootje, iemand anders bediende de camera. Ze vertelde dat ze op zoek gingen naar zeeschildpadden die aan de kust hun eieren leggen; Sirano was zowel gids als bootsman. Kijkend in de camera zei ze: ‘Dit is Sirano Zalman,’ en richtte haar microfoon op hem. ‘Hij kent dit gebied goed. Hoe groot schat jij de kans in dat we schildpadden gaan zien?’

Stuurs voor zich uit kijkend, antwoordde Sirano licht geïrriteerd: ‘Nou, helemaal niet. Het is geen legseizoen, en dan komen ze niet.’ Blijkbaar had hij dit al eerder gezegd en luisterde de crew niet. Ze drong aan, sprak met een Nederlands accent. ‘Ja, maar de natuur leeft nou eenmaal niet met de tijd, zoals wij.’ Sirano haalde zijn schouders op. ‘We gaan het zien.’

Ze voeren een kanaal uit richting oceaan. Vlak voordat ze de kust bereikten sloeg het weer om en begon het zwaar te regenen. Het bootje ging hevig tekeer op de golven, het beeld raakte overal bespat, en het lukte niet om aan land te komen. Vervolgens ging het beeld op zwart en zat ik aan de buis gekluisterd alsof ik een live uitgezonden ramp volgde. Na een paar seconden keerde het beeld met een schokje terug. Het was de

volgende dag, pril zonlicht, en de verslaggever zat er kil en verregend bij.

‘Ik heb toch gezegd dat ze niet zouden komen.’ Sirano keek nu recht in beeld, als een getuige in een rechtbank, vastbesloten zijn versie te laten horen. ‘De natuur heeft haar eigen ritme.’

Gefascineerd door die Surinamer die zo verdomd overtuigd was van zijn gelijk, knikte ik instemmend naar het televisietoestel. Ik mocht dan weinig kennis hebben van de natuur, wel was ik me bewust van een stuwende orde buiten mezelf. Van een samenhang der dingen, een ordening waarop we bewegen met vallen en opstaan, enigszins te vergelijken met een trampoline.

Het Surinaamse strand was bezaaid met aangespoelde boomstammen en takken in de grilligste vormen, met daarin verstrikt zeewier als ongetemde slierten haar. Sommige lagen er duidelijk al lang, het hout wit uitgebleekt door de zon, andere waren donkernat en bedekt met pokdalige schelpen. Op dat moment besepte ik dat ik ook daar wilde zijn. Een verlangen als een kraakheldere droom: de warme zilte zeelucht, te zitten op een blok hout, opstuiwend zand te voelen prikken tegen mijn armen; nieuwsgierig naar die vent. Misschien dat toen mijn wil de dingen in gang zette. Ik was een stadsmeisje, geboren en getogen in Amsterdam, dat niet beter wist dan straten en grachten en huizen, en dat nu in Suriname iets meende te herkennen. Het gevoel veroverde me, alsof mijn Surinaamse grootmoeder en vader een onzichtbare lasso hadden uitgeworpen en me hun wereld binnentrokken.

Tijdens de trip sloeg er een vonk over tussen Sirano en mij, en na mijn terugkeer bleven we elkaar schrijven. Hij in het Sranantongo, Surinaams, met veel moeite kon ik die taal ontcijferen; van mijn vader had ik het nooit mogen spreken, ervan doordrongen als hij was dat alleen fatsoenlijk Nederlands me in het leven vooruit zou helpen, niet zijn eigen landstaal. Wat hielp was dat Sirano in de kantlijn prachtige bloemen schetste en een

keer een figuurtje van een man die in overgave hoofd en schouders achteroverwierp: Sirano zelf. Losjes bleef de lasso om mijn romp zitten. Een halfjaar later zat ik opnieuw aan boord van een blauw vliegtuig, nu enkele reis Paramaribo. Boven het land zag ik het onmetelijke oerwoud waar de rivieren doorheen meanderden, als een uit de lucht omlaaggevallen bos touw.

Corona

Toen de narigheid begon, waren we op weg naar Danpaati, een kleinschalige lodge in het diepe binnenland, die Sirano en ik een paar jaar eerder hadden overgenomen. Nog niet met de garnalenboot, maar in een uit boomstammen gemaakte korjaal. De bootsman joeg ons behendig door een sula, een stroomversnelling.

Suriname ligt op het Guyanaschild, miljarden jaren oud gesteente dat zich uitstrekt tot aan de Orinocorivier in het westen en de Amazone in het zuiden. In het binnenland stuwt de rotsachtige bodem op tot dramatische brokken steen, verrijzend boven het wateroppervlak. Ik had dat al talloze keren gezien en steeds was ik weer geraakt door de woeste schoonheid. Boven het geluid van de motor klonk het kolken en klotsen van het water over de stenen, terwijl achter mij een groepje Tsjechische vrouwen geanimeerd in gesprek was. Ze zagen er niet uit als de doorsneetoerist, in praktische kleding die zich in het regenwoud waagt om in de natuur te zijn of om bijzondere vogels te zien. Deze dames van middelbare leeftijd, met zorgvuldig gelakte nagels en gouden ringen om. Hun blonde frêle reisleidster had iets zorgelijks over zich. Ze vertelde me handenwringend in het Engels dat het damesclubje jaarlijks een nieuwe bestemming koos, altijd ver weg en onbekend, en dat ze dat al dertig jaar deden, de duur van hun vriendschap.

Omdat de tocht lang duurde, pakte ik uit mijn waterdichte tas mijn telefoon en las mijn berichten en het nieuws. En daar was het: het nieuws over het coronavirus, dat tot dan toe ver weg had geleken, zoals zoveel in Suriname op afstand bleef; het land ligt ingeklemd tussen twee rivieren en bruggen met de buurlanden ontbreken.

In 1975 werd de voormalige kolonie onafhankelijk van Nederland, maar de schaduw van eeuwenlange overheersing is nog altijd merkbaar, als een donkere wolk die overal boven hing en waaruit geregeld zure regen viel. Maar het heden was evenmin fraai: opeenvolgende corrupte politici en ambtenaren wierpen hun sleepnet uit over het land, grote vangsten verdwenen op buitenlandse bankrekeningen of in schimmige belastingvrije ondernemingen. Suriname had voor mij veel weg van een sandwich, het beleg geplet tussen toen en nu en vervolgens opgegeten. Het was er nog altijd armoedig. Boven op al die ellende kwam nu ook nog dit bericht, over dat vreemde virus met de mooie naam corona, via een besmette reiziger het land binnengekomen. De autoriteiten hadden onmiddellijk de grenzen gesloten en ook de internationale luchthaven ging op slot. Niemand kon erin en niemand kon eruit, las ik.

Ik keek op van mijn mobiel naar de reisleidster. Lange dagen optrekken met de rijke huisvrouwen moest haar hebben uitgeput, ze zag bleek. Naast haar begon een forse Tsjechische met kastanjebruin geverfd haar iets uit te leggen en er breed bij te gebaren, zonder op of om te kijken, ook al zat ze op een wilde rivier omringd door oeroud bos. Het verbaasde me nog steeds hoelang het duurde voordat mensen samensmolten met de plek waar ze zich op dat moment bevonden, het bekende achter zich konden laten. Ik zag ertegen op de reisleidster te moeten vertellen dat ze voorlopig nog een tijdje met haar dames opgescheept zou zitten.

Ik belde Sirano, die in Paramaribo was gebleven. 'Met mij,'

riep ik boven de machine uit. ‘Heb je het gehoord?’ Hij bleek van niets te weten.

‘De grenzen zitten dicht, corona.’

‘Jezus...’

Er volgde een stilte waarin ik veel kon horen. We waren vijftigers nu en kenden elkaar al een kwarteeuw. Hij hoefde niet uit te spreken wat ik al wist. Wat voor gevolgen het kon hebben als Suriname in een nog groter isolement raakte en de economie tot stilstand kwam. Na de militaire periode en de Binnenlandse Oorlog was de waarde van de Surinaamse munt tot een dieptepunt gedaald. De wegen waren kapot en herstel had jaren geduurd. Als er in de jaren negentig bezoekers met ons mee op pad wilden, voegden wij ons in een lange rij bij de benzinepomp om aan brandstof te komen. Ook meel, aardappelen en harde Amerikaanse dollars of Nederlandse guldens waren schaars. De wisselkoersen beheersten ons leven; we raakten bedreven in het deinen op de grillige golven van de Surinaamse economie. En om daarvan bij te komen hadden we ons andere leven: op de rivieren. Op het water golden heldere, simpele wetten: die van eb en vloed. Maar of we naast de Surinaamse perikelen ook een wereldcrisis zouden aankunnen, vroeg ik me af.

‘We zijn er, ik moet gaan,’ zei ik.

‘Ja,’ antwoordde Sirano. Meer niet. Hij had het talent moeilijkheden uiterst kalm tegemoet te treden, alsof het kiezels waren, die hij onder zijn blote voeten kon vermorzelen. Hij had grotendeels inheems bloed en zo zag hij er ook uit: met zwart golvend haar dat begon te grijzen, en een lichtgebruinde huid. Zelf noemde hij zich nog altijd trots ‘Indiaan’. Aan het stoïcijnse van hem kon ik niet tippen. Ik klikte mijn telefoon uit.

Overmoed

Het gebeurde zonder dat we er invloed op leken te hebben: van riviercowboys waren we langzaam veranderd in bureau-soldaten. De eerste vaart van de Bosrokoman zonder ons kan ik me nog goed herinneren. Sirano en ik stonden naast elkaar op de steiger, terwijl een bootzman en een gids samen de tour zouden doen. Beiden verstonden uitstekend hun vak, Prekash, van huis uit visser en jager, zat aan de buitenboordmotor met een vermogen van slechts 25 pk; een grotere konden we ons niet veroorloven. Steven, die ook geweldig kon koken, deelde zwemvesten uit. Sirano maakte het touw los en duwde de boot af, die onmiddellijk wegtuifte. We zwaaiden ze sukkelig uit, met een brok van verlangen in onze keel.

De tocht die ze gingen maken, kon ik dromen, we hadden die zelf tientallen keren ondernomen. Ze vertrokken richting Jodensavanne, naar de ruïne van een synagoge op een afgelegen beboste plek, waar ze bij het zandstrandje zouden aanmeren. Het pad naar de synagoge liep door hoog gras en langs een enorme kankantri, een wilde kapokboom waarvan je de majestueuze kroon al van ver over het water kon zien. De groep zou drie dagen wegblijven, maar wij konden niet mee omdat nieuwe aanvragen lagen te wachten en facturen die dringend de deur uit moesten.

Vanaf die dag was het kantoorwerk alleen maar toegenomen, en een stuk ingewikkelder geworden. De avontuurlijke pioniers met wie we vroeger op pad gingen, hadden aan één telefoontje uitleg genoeg gehad. Nu belegde Sirano vergaderingen en bedacht bedrijfsstrategieën. Zelden liep hij nog op blote voeten door het bos, zoals toen ik hem leerde kennen.

Zelf werkte ik inmiddels op een ander kantoor, bij de Nederlandse ambassade. Ik had een vast salaris niet kunnen weerstaan, toen onze twee kinderen waren geboren, en mijn

creativiteit had een uitweg gezocht: in de weekenden en avonden was ik begonnen te schrijven.

Hoewel het bedrijf steeds meer beslag op onze tijd legde, waren onze inkomsten niet meegegroeid. Sterker nog: in Nederland had Suriname een negatief imago: een voormalige verlieslijdende kolonie, tweederangs en opgebruikt. Werken bij de ambassade zou me de kans geven om in die spagaat te manoeuvreren, Sirano en ik hadden namelijk een missie: Suriname positief op de kaart zetten. We voelden euforie als onze gasten het naar hun zin hadden. We zagen hoe de mensen ontdooiden. Het kon een paar uur duren of een week, maar dan stelden ze hun zintuigen open. Dat deed de natuur, het water en de bossen. En ook de Surinamers zelf, de bewoners van het land: onder wie overlevenden van de slavernij en contractarbeid, de achtergebleven doorzetters. De mensen langs onze route hadden altijd tijd voor een praatje. Hosselaars en scharrelaars, van praktisch niets wisten ze iets te maken. Dát was het Suriname dat wij kenden, een land van dode vergeten helden, en vooral van levende ploeteraars en dromers, zoals wij. Aan de andere kant van de oceaan bestond slechts de oude kolonie, een object in de geschiedenisboeken en in debatten, alsof het ging over een slappe levenloze pop. Ons Suriname was niet gevangen in een duistere koloniale tijd, weliswaar verminkt en haperend, maar een levend, ademend organisme.

En toen we het niet meer verwachtten, was ons bedrijf op eens door het plafond geschoten.

Daarvoor was maar één persoon nodig geweest, die het tijd wist te keren. Henk Tjassing was een joviale Fries en een succesvolle ondernemer in de Nederlandse zorgsector, grootgebracht op een boerderij als zoon van een aardappelboer. Aan één hand miste hij een vingerkootje, en hij was gewend aan beesten en aan het land. Zijn werk bracht hem naar Suriname en naar ons. Hij hing aan Sirano's lippen als hij enthousiast